

Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige

---

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 18 mars 2014 att ge socialförsäkringsutskottet tillfälle att senast den 3 april 2014 yttra sig över motion 2013/14:So14 av Eva Olofsson m.fl. (V). Motionen har väckts med anledning av regeringens skrivelse 2013/14:91 Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige.

Utskottet redovisar i detta yttrande sina överväganden och föreslår att socialutskottet avstyrker motionen i fråga.

I yttrandet finns en avvikande mening (MP, V) och ett särskilt yttrande (S).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I skrivelsen redovisas bl.a. regeringens prioriteringar och åtgärder inom barnrättspolitiken under i huvudsak perioden 2010–2013 samt redogörs för hur regeringen avser att fortsätta arbetet med att säkerställa och tillgodose barnets rättigheter med utgångspunkt i strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige som riksdagen antog i december 2010 (prop. 2009/10:232).

Av skrivelsen framgår bl.a. att barn i ekonomisk utsatthet är ett område som varit viktigt inom barnrättspolitiken och att det under 2014 är särskilt angeläget att bl.a. uppmärksamma ekonomiskt och socialt utsatta barn.

En god levnadsstandard

Enligt regeringen ökar risken för låg ekonomisk standard om föräldrar är ensamstående, lågutbildade, yngre eller utrikes födda, och alldeles särskilt gäller det de som har bott i Sverige i mindre än fem år. Detta gäller oavsett vilket mått för ekonomisk utsatthet som studeras. Andelen ekonomiskt utsatta barn varierar stort i olika delar av landet. Under den senaste perioden har de som fått det relativt sämre ökat i andel, medan den disponibla inkomsten i princip ökat för samtliga barnhushållstyper i reala termer. Regeringen anser att detta är en naturlig följd av den ökade inkomstspridningen.

Det finns flera sätt att mäta den ekonomiska situationen, och måtten kompletterar ofta varandra. Måttet andel barn i familjer med inkomster under 60 procent av medianinkomsten visar hur stor andel av barn som lever i familjer vars ekonomiska förhållanden gör att barnen troligtvis inte har tillgång till samma saker eller aktiviteter som andra barn, medan låg inkomststandard snarare visar hur många barn som lever i familjer som har det svårt att klara av de nödvändigaste utgifterna. År 2000 levde 12 procent av barnen i familjer med en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten för alla i Sverige. Över tid ökar andelen barn i sådana familjer, medan andelen med låg inkomststandard minskar under samma period.

Åtgärder för att stärka barns och ungas uppväxtvillkor

Barn och unga i Sverige har enligt regeringen god hälsa och goda sociala förhållanden, även jämfört med andra välfärdsländer. Det finns dock barn vars uppväxtvillkor måste förbättras. Det handlar om barn som lever i eller med risk för ekonomisk utsatthet, och som därmed löper högre risk för den sociala utsatthet som ofta är nära sammankopplad med låg ekonomisk standard. Frågan är komplex och orsakerna är ofta flera. Barn till arbetslösa föräldrar, föräldrar med kortare utbildning, ensamstående föräld-

rar och föräldrar födda i andra länder löper högre risk att hamna i ekonomisk utsatthet. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning har i högre grad problem med att klara löpande utgifter och saknar oftare kontantmarginal än andra föräldrar, vilket gör att dessa kan sägas löpa högre risk för ekonomisk utsatthet.

Asylsökande barn och barn som vistas i landet utan tillstånd löper enligt regeringen högre risk för ekonomisk utsatthet och är dessutom mer socialt utsatta än flertalet andra barn i Sverige. Även barn som placerats i samhällsvård kan vara mer ekonomiskt och socialt utsatta än andra barn.

Under perioden 1998 fram till 2012 har de flesta hushåll ekonomiskt sett fått det bättre, trots den ekonomiska nedgången som tog sin början 2008. Den reala ekonomiska standarden har ökat för samtliga hushåll jämfört med 1998. Medelinkomsten för familjer med barn har ökat med 8 procent under perioden 2007–2012. Högre sysselsättning och sänkta inkomstskatter från 2007 är de främsta förklaringarna till detta.

Trots att samtliga hushåll har fått en ökad disponibel inkomst finns det barn som lever i ekonomisk utsatthet. Uppskattningar av hur många barn som är ekonomiskt utsatta varierar beroende på vilket mått som används. Används det absoluta måttet har andelen barn i ekonomisk utsatthet sjunkit under hela perioden 2007–2012. Under de senaste åren har andelen legat kring 10 procent. Om man i stället använder det relativa måttet har andelen barn som lever i hushåll med inkomster under 60 procent av medianinkomsten ökat, och var ca 19 procent 2011. Förklaringen till skillnaden mellan det absoluta och det relativa måttet är att även de med låga inkomster har haft en inkomstökning överstigande inflationen och att de därmed har haft en realinkomstökning. Samtidigt har inkomsterna för barnhushåll med låga inkomster ökat långsammare än medianinkomsten i samhället totalt, vilket innebär att andelen hushåll med inkomster under 60 procent av medianinkomsten har ökat.

Oavsett vilket mått på ekonomisk utsatthet som används har ensamstående med barn högre risk för ekonomisk utsatthet än sammanboendehushåll. Om man använder det relativa inkomstmåttet utgör ensamstående hushåll 34 procent av hushållen i ekonomisk utsatthet. För det absoluta måttet är andelen 28 procent. Ensamstående hushåll löper högre risk för ekonomisk utsatthet eftersom det enbart finns en löneinkomst i hushållet. Det faktum att de ekonomiska familjestöden är fasta belopp eller följer prisutvecklingen snarare än inkomstutvecklingen, gör att hushåll beroende av de ekonomiska familjestöden halkar efter i tider av reallöneutveckling.

Andelen hushåll i ekonomisk utsatthet är betydligt högre bland hushåll där en eller båda föräldrarna är födda i ett annat land. Andelen hushåll i ekonomisk utsatthet är högst bland hushåll bestående av ensamstående föräldrar födda utomlands. Även när det gäller mottagande av ekonomiskt bistånd finns samma mönster. Ensamstående kvinnor med barn och utrikes födda är överrepresenterade bland biståndshushållen.

Andelen barnhushåll med långvarig ekonomisk utsatthet är betydligt lägre än andelen i ekonomisk utsatthet för ett visst år. Om det absoluta måttet används var det t.ex. ca 33 procent av ensamstående födda i Sverige med ett barn som var ekonomiskt utsatta 2007, men enbart 4 procent levde i ekonomisk utsatthet samtliga år mellan 2007 och 2012. Andelen barnhushåll med långvarig ekonomisk utsatthet är högre bland utrikes födda föräldrar än bland föräldrar födda i Sverige.

Stöd till familjer med barnet i fokus

Föräldrars koppling till arbetsmarknaden är den viktigaste faktorn för att minska risken för ekonomisk utsatthet bland barnhushåll. Att systemen är utformade så att denna koppling underlättas och stöttas är därför av stor vikt. Den svenska familjepolitiken ger ett omfattande ekonomiskt stöd till barnfamiljer, både genom direkta bidrag och genom att underlätta för föräldrar att kombinera arbete och familj. Under 2013 uppgick utgifterna till sammanlagt 78,8 miljarder kronor. Stöden är både universella och behovsprövade.

Föräldraförsäkringen kompenserar för en stor del av inkomstbortfallet under föräldraledighet och skapar goda förutsättningar för båda föräldrarna att kunna behålla anknytningen till arbetsmarknaden under föräldraskapet. Sedan den 1 januari 2014 kan föräldrapenning efter barnets fyraårsdag lämnas under högst 96 dagar. Genom förslaget betonas att huvuddelen av föräldrapenningen bör användas när barnet är litet då behovet av omvårdnad från föräldrarna är som störst. Med tidigare regelverk möjliggjordes ett längre uttag av föräldrapenning för äldre barn, vilket kan vara en av flera orsaker till försenad etablering för gruppen nyanlända utrikes födda kvinnor. Begränsningen av antalet ersättningsdagar med föräldrapenning för föräldrar som kommer till Sverige med äldre barn ska därför ses som en insats bland flera för att öka arbetskraftsdeltagandet för gruppen.

Den ekonomiska familjepolitiken bidrar enligt regeringen till förutsättningarna för en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer genom att höja den disponibla inkomsten. Den ekonomiska familjepolitiken är utformad så att barn i hushåll med låg ekonomisk standard får stöd, liksom familjer med barn som har en sjukdom eller funktionsnedsättning. De behovsprövade förmånerna går främst till familjer med låga inkomster eller relativt stor försörjningsbörda. Ensamstående föräldrars ekonomi förstärks i större utsträckning genom de familjeekonomiska stöden än sammanboendes. Under 2012 beräknas exempelvis drygt 25 procent av den disponibla inkomsten för ensamstående föräldrar med två eller fler barn utgöras av olika former av familjeekonomiska stöd. För ensamstående mammor var andelen 28 procent och för ensamstående pappor 18 procent.

Centrala delar av den ekonomiska familjepolitiken utgörs av barnbidraget och flerbarnstillägget. I syfte att förbättra barnfamiljernas ekonomi tog regeringen 2010 initiativ till en höjning av flerbarnstillägget, vilket innebar en förstärkning av hushållens disponibla inkomst.

Det familjeekonomiska stöd som har störst träffsäkerhet när det gäller att nå barnhushåll med låg ekonomisk standard är bostadsbidraget. De allra flesta barnhushåll som söker och tar emot bostadsbidrag är ensamstående föräldrar med en genomsnittlig årsinkomst på 133 000 kronor. År 2012 satsade regeringen 1,2 miljarder kronor på att höja bostadsbidraget, och det utbetalade beloppet ökade därmed med en tredjedel. Från och med den 1 januari 2014 förstärktes bostadsbidraget i form av det särskilda bidraget med 466 miljoner kronor. Höjningen av bostadsbidraget innebär t.ex. att en tvåbarnsfamilj efter 2011 har fått en höjning av bostadsbidraget med som mest 975 kronor i månaden 2014. Sammantaget har bostadsbidragets utbetalningar (anslag) ökat med 48 procent sedan 2012.

För att stärka ekonomin för framför allt unga föräldrar som inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden och de som av andra skäl inte uppfyller kraven för att få föräldrapenning på sjukpenningnivå har regeringen tagit initiativ till en höjning av föräldrapenningen på grundnivå för de med låg eller ingen inkomst från 180 kronor per dag till 225 kronor per dag. Det ökar månadsbeloppet vid uttag av 30 dagar med föräldrapenning på grundnivå från 5 400 till 6 750 kronor, vilket motsvarar en höjning på 25 procent. Höjningen gäller sedan den 1 januari 2013.

Under 2011 gick ca 25 procent av utbetalningarna inom den ekonomiska familjepolitiken till den femtedel av barnhushållen som hade lägst ekonomisk standard. För de behovsprövade bidragen var fördelningsprofilen tydligare, drygt hälften av utbetalningarna gick till denna grupp. Den ekonomiska familjepolitiken innebar under 2012 att andelen barnhushåll i ekonomisk utsatthet (mätt med det absoluta måttet) minskade från 19 procent till 11 procent. Utan den ekonomiska familjepolitiken skulle 30 procent av ensamstående hushåll med ett barn ha låg ekonomisk standard, men den faktiska andelen är 19 procent.

Det finns ett stort antal stöd riktade till föräldrar, flera med det uttalade syftet att höja den ekonomiska standarden samt minska den ekonomiska utsattheten. Regeringen anser att dessa stöd kontinuerligt bör följas och utvärderas i sin träffsäkerhet. Även kända riskfaktorer för ekonomisk utsatthet bör i detta sammanhang följas.

I betänkandet från Särlevandeutredningen (SOU 2011:51) framkom att drygt 40 procent av de barn som det i dag lämnas underhållstöd för skulle få ett högre underhåll om föräldrarna i stället reglerade underhållet civilrättsligt. Särskilt gäller detta de barn som bor hos en förälder som tillhör de lägsta inkomstklasserna där ca 90 procent av barnen skulle få ett högre underhåll. Om fler skulle reglera underhållsskyldigheten civilrättsligt skulle det därför ha faktiska effekter på ekonomisk utsatthet. Mot denna bakgrund anser regeringen att stödet för föräldrar att upprätta civilrättsliga avtal gällande underhållsbidrag behöver stärkas och regeringen har därför för avsikt att återkomma i dessa frågor.

Motionen

Eva Olofsson m.fl. (V) begär i kommittémotion 2013/14:So14 ett tillkännagivande om att regeringen omgående bör lägga fram ett förslag till en handlingsplan mot barnfattigdom. De senaste årens nedmontering av trygghetssystemen t.ex. vad gäller sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna har drastiskt försämrat den ekonomiska situationen för många vuxna. Detta drabbar i sin tur barnen. Enligt motionärerna kan problemet med den ökande barnfattigdomen lösas dels med generella satsningar, t.ex. bättre sjuk- och föräldraförsäkring, dels genom specifika satsningar på ekonomiskt utsatta barnfamiljer, t.ex. höjt underhållsstöd och förbättrat bostadsbidrag. I handlingsplanen bör ingå att se över samtliga bidrag som riktas mot barnfamiljer och lämna förslag som förbättrar situationen för ekonomiskt utsatta barnfamiljer, t.ex. genom höjt underhållsstöd.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare avstyrkt motionsyrkanden om en nationell handlingsplan mot barnfattigdom, senast i betänkande 2013/14:SfU1. Utskottet framhöll bl.a. att det är viktigt att se den ekonomiska familjepolitiken i ett större sammanhang, där olika områden tillsammans ger möjligheter att förbättra barnfamiljernas välfärd. Eftersom barnfamiljernas inkomster i huvudsak kommer från förvärvsarbete har konjunkturläget stor betydelse för hushållens försörjningsmöjligheter. Arbetslöshet eller brist på heltidsarbete samt låg utbildning kunde enligt utskottet vara orsaker till en låg ekonomisk standard. Lösningarna på dessa problem finns däremot inte inom den ekonomiska familjepolitiken utan inom andra områden, såsom arbetsmarknads- och utbildningspolitiken samt samhällsekonomin i stort. Utskottet uteslöt dock inte att det även framdeles kommer att finnas behov av satsningar på behövande familjer och förutsatte att regeringen i samband med kommande budgetprövningar överväger om det finns ekonomiskt utrymme för ytterligare förbättringar av de familjepolitiska stöden eller andra åtgärder som kan gynna barnfamiljerna, t.ex. ett ändrat underhållsstöd.

Utskottet har inte ändrat uppfattning i frågan och kan därför inte ställa sig bakom motionens yrkande om att regeringen ska ta fram förslag till en handlingsplan. Däremot ser utskottet mycket positivt på det förhållandet att regeringen sett det som särskilt angeläget att under 2014 uppmärksamma ekonomiskt och socialt utsatta barn. Utskottet konstaterar också att regeringen de senaste åren vidtagit ett flertal åtgärder som inneburit en förbättrad situation för ekonomiskt utsatta barnfamiljer.

Utskottet noterar att flera kommuner har tagit fram kommunala handlingsplaner mot ekonomisk utsatthet bland barn och att regeringen har beslutat att ge två länsstyrelser i uppdrag att genom en försöksverksamhet stödja kommunerna i framtandet av sådana handlingsplaner. Utskottet

instämmer i regeringens bedömning att det finns skäl att stödja kommunernas arbete med kommunala handlingsplaner mot ekonomisk utsatthet bland barn.

Med det anförda föreslår utskottet att socialutskottet avstyrker motion 2013/14:So14 (V).

Stockholm den 3 april 2014

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Gunnar Axén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Axén (M), Tomas Eneroth (S), Mikael Cederbratt (M), Fredrik Lundh Sammeli (S), Lars-Arne Staxäng (M), Eva-Lena Jansson (S), Solveig Zander (C), Jasenko Omanovic (S), Gunilla Nordgren (M), Gunvor G Ericson (MP), David Lång (SD), Wiwi-Anne Johansson (V), Eva Lohman (M), Annelie Karlsson (S), Emma Carlsson Löfdahl (FP), Annika Eclund (KD) och Roger Lamell (S).

Avvikande mening

Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige (MP, V)

Gunvor G Ericson (MP) och Wiwi-Anne Johansson (V) anför:

Regeringen presenterar i skrivelse 2013/14:91 en översiktlig genomgång av barns och ungas levnadsvillkor. Regeringens analys av barnfattigdomen är verklighetsfrånvärd och det framgår mycket klart av skrivelsen att barnfattigdomen har ökat sedan den borgerliga regeringen tillträdde. Sedan 2006 har antalet barn i fattiga hushåll blivit 25 procent fler enligt de siffror som redovisas. Regeringens egen förklaring till ökningen är att det är en naturlig följd av den ökade inkomstspridningen.

Fattigdom är och har aldrig varit något naturligt utan är en direkt effekt av maktförhållandena och resursfördelningen i samhället. Det gäller i synnerhet barn, som inte har någon möjlighet att själva påverka sin socioekonomiska position. Den ökade inkomstspridningen är en avsedd konsekvens av politiska beslut.

De senaste årens nedmontering av de gemensamt finansierade trygghetssystemen, t.ex. arbetslöshets- och sjukförsäkringarna, har drastiskt försämrat den ekonomiska situationen för många vuxna. Detta drabbar i sin tur barnen.

Enligt Rädda Barnens rapport Barns ekonomiska utsatthet (Årsrapport 2013) var barnfattigdomen 2011 drygt tre gånger så hög bland barn med ensamstående föräldrar som bland barn med sammanboende föräldrar. Barn till ensamstående föräldrar med utländsk bakgrund är dubbelt utsatta. Enligt Rädda Barnen lever över hälften (54 procent) av barnen i den gruppen i fattigdom.

Lösningen på problemet med den ökande barnfattigdomen är dels generella satsningar såsom arbete åt alla och bättre sjuk- och föräldraförsäkring, dels specifika satsningar på ekonomiskt utsatta barnfamiljer t.ex. höjt underhållsstöd och förbättrat bostadsbidrag.

För att komma till rätta med problemet med barnfattigdom bör regeringen omgående lägga fram ett förslag till en handlingsplan. I handlingsplanen bör ingå att se över samtliga bidrag som riktas till barnfamiljer samt lämna förslag som förbättrar situationen för ekonomiskt utsatta barnfamiljer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige (S)

Tomas Eneroth (S), Fredrik Lundh Sammeli (S), Eva-Lena Jansson (S), Jasenko Omanovic (S), Annelie Karlsson (S) och Roger Lamell (S) anför:

Den relativa barnfattigdomen har ökat i takt med att inkomstskillnaderna ökat i samhället. Försämrade trygghetssystem, ökad utslagning från arbetsmarknaden och färre fördelningspolitiska insatser har under de senaste sju åren lett till att klyftorna ökat i samhället. Sedan 2006 har antalet barn i fattiga hushåll blivit 25 procent fler, detta enligt regeringens egna beräkningar. Mest ökar fattigdomen i hushåll där barn lever med ensamstående föräldrar, lågutbildade föräldrar eller föräldrar med utländsk bakgrund.

I grunden är barnfattigdomen ett arbetsmarknads- och utbildningsproblem. Emellertid beror ökningen av barnfattigdomen under de senaste åren också på förändringar i trygghetssystemen och på att bidragen blivit mindre värda i relation till ökade levnadskostnader.

I Sverige har politiken länge varit framgångsrik genom att inte selektivt fokusera på särskilda stödsystem för fattiga utan på välfärdslösningar för alla grupper. Det kräver dock att människor kommer in på arbetsmarknaden och kvalificerar sig, vilket allt färre gör. Den borgerliga regeringens politik har gått ut på att ytterligare försvåra för människor att kvalificera sig för ersättning vid arbetslöshet och sjukdom. Det leder inte till fler jobb utan till fler ekonomiskt utsatta familjer.

När det gäller barnfattigdomen handlar den stora utmaningen om att människor som i dag har en svag anknytning till arbetsmarknaden måste få jobb – samtidigt som en rimlig levnadsstandard säkerställs för alla barn. Eftersom arbete är avgörande för att minska barnfattigdomen behövs fler arbetstillfällen, men också utbildning, stöd och barnomsorg på oönskad arbetstid. Vidare måste även barn till föräldrar som står utanför arbetsmarknaden ha en rimlig levnadsstandard. Den generella välfärdspolitiken med försäkringssystem är viktig, men fler än i dag behöver omfattas av dem och av rimliga ersättningsnivåer. Dessutom bör barnbidraget och underhållsstödet liksom taket i den tillfälliga föräldrapenningen höjas.